

ФАКТОРИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

БАТИР Ю. Г.

кандидат економічних наук

ГРИМБЛАТ С. О.

кандидат економічних наук

Харків

Негативні тенденції у розвитку галузі, що почалися на початку 90-х років минулого століття, відзначилися, передусім, скороченням поголів'я худоби та птиці в усіх категоріях господарств, уповільненням впливу інтенсивних чинників на темпи приросту виробництва тваринницької продукції. У цей період дестабілізуючі процеси в галузі набули обвального характеру, внаслідок чого в усіх без винятку господарствах, які

займалися виробництвом тваринницької продукції, погіршилися показники їхньої господарської діяльності.

На сьогодні зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин становить: великої рогатої худоби з 25,2 млн до 4,8 млн голів, або у 5,2 раза. Це призвело до зменшення обсягів виробництва продукції скотарства, наприклад, молока у 2,7 раза, яловичини – у 4,4 раза, а виробництва м'яса свинини – у 3 рази (табл. 1).

З 1990 року відбулися значні зміни в структурі розподілу поголів'я між сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення. Якщо в 1990 році в сільськогосподарських підприємствах було розміщено 85,6% поголів'я худоби України, то в 2009 році їх питома вага зменшилася до 35,1%.

Поголів'я худоби у господарствах населення в 2009 році знаходилося на рівні 1990 року (відповідно 3200 та 3540 тис. голів), але їх питома вага піднялася до 64,9%.

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва продукції скотарства в Україні

Показники	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Поголів'я ВРХ	24623,4	9423,7	6514,1	6175,4	5490,9	5079,0	4826,7
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	21083,3	5037,3	2491,8	2294,6	1926,8	1720,1	1627,1
господарства населення	3540,1	4386,4	4022,3	3880,8	3564,1	3358,9	3199,6
Поголів'я корів	8378,2	4958,3	3635,1	3346,7	3095,9	2856,3	2736,5
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	6191,6	1851,0	866,2	764,0	678,6	624,3	604,6
господарства населення	2186,6	3107,3	2768,9	2582,7	2417,3	2232,0	2131,9
Виробництво м'яса усіх видів	4357,8	1662,8	1597,0	1723,2	1911,7	1905,9	1917,4
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	3099,0	438,1	588,1	736,5	918,8	979,5	1034,2
господарства населення	1258,8	1224,7	1008,9	986,7	992,9	926,4	883,2
Виробництво яловичини	1985,4	754,3	561,8	567,4	546,1	479,7	453,5
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	1808,1	305,2	154,3	158,9	166,8	130,9	113,6
господарства населення	177,3	449,1	407,5	408,5	379,3	348,8	339,9
Виробництво молока	24508,3	12657,9	13714,4	13286,9	12262,1	11761,3	11609,6
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	18634,1	3668,7	2582,5	2454,0	2178,0	2089,9	2236,0
господарства населення	5874,2	8989,2	11131,9	10832,9	10084,1	9671,4	9373,6
Удій на одну корову за рік, кг	2863	2359	3486	3652	3665	3793	4049
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	2941	1588	2952	3023	3187	3366	3893
господарства населення	2637	2960	3643	3724	3846	3903	4090
Середня жива вага однієї голови, кг	393	320	381	394	395	411	434
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	395	311	375	390	383	403	423
господарства населення	360	328	386	397	406	418	451
Середньодобовий приріст, г	431	255	392	401	416	449	469

Виробництво яловичини і телятини по всіх категоріях господарств у 2009 році складає 27,5% від рівня виробництва 1990 року. Значне зменшення виробництва яловичини відбулося в сільськогосподарських підприємствах, до 9,2% від рівня виробництва в 1990 році. Збільшення виробництва яловичини і телятини у господарствах населення в 2,1 рази, а також поява фермерських господарств не дали змогу призупинити падіння виробництва яловичини.

Низькою залишається продуктивність худоби і реалізація її низькими ваговими категоріями.

тварин відповідно до існуючих норм годівлі, тобто з розрахунку 38 – 40 к.од. на одну умовну голову худоби за рік і 100 – 110 г перетравного протеїну в 1 к.од. А при наявному фактичному поголів'ї худоби це зробити легко. Сьогодні середня жива вага 1 голови великої рогатої худоби, зданої на м'ясо складає 323 кг, а середньодобовий приріст 439 грам, тобто молодняк здають у віці 25 міс. Розрахунки показують, що якщо ці ж корми згодувати тваринам за 15 – 18 міс. (тобто збільшити денний раціон на 20 – 25% і в нім довести питому вагу концентратів до 35 – 40%), то цю живу масу можна буде отримати в

Таблиця 2

Ефективність сільськогосподарського виробництва

Показник	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Прибуток, млн грн							
Сільське господарство	11422,8	-121,4	1253,2	630,4	4168,9	5462,1	7120,0
у т. ч. рослинництво	7060,0	1834,5	900,2	1567,3	5501,6	5450,7	6334,3
тваринництво	4362,8	-1955,9	353,0	-936,9	-1332,7	11,4	785,7
Рівень рентабельності, %							
Сільське господарство	42,3	-1,0	6,8	2,8	15,6	13,4	13,8
у т. ч. рослинництво	98,3	30,8	7,9	11,3	32,7	19,6	16,9
тваринництво	22,2	-33,8	-5,0	-11,0	-13,4	0,1	5,5
ВРХ на м'ясо	20,6	-42,3	-25,0	-38,4	-41,0	-24,1	-32,9
Молоко	32,2	-6,0	12,2	-3,7	13,8	4,1	1,4

Низькі показники продуктивності худоби призвели до дуже невтішних економічних показників ефективності виробництва. Так, у 2000 р. сільське господарство в цілому було збитковим за рахунок збитковості галузі тваринництва. У 2009 р. ситуація дещо покращилась, тобто сільське господарство отримало вже прибутки 7,1 млрд грн, але тваринництво тільки 5,5 млн грн при збитковості яловичини у -32,9%.

Про який інноваційний шлях сьогодні може йти мова, якщо в сільському господарстві склалася просто страхітлива картина: посівні площі скоротилися на 20%, а кормові взагалі в три рази, поголів'я тварин катастрофічно зменшилося в 3-4 рази, а в сільськогосподарських підприємствах практично в 10 разів. Аграрна політика держави направлена на згортання власного виробництва і збільшення насичення продовольчого ринку за рахунок імпорту продовольства. Фактично сьогодні спостерігається антиекстенсивно – інтенсивний шлях розвитку.

Тому на сучасному етапі основним шляхом розвитку тваринництва повинен бути інтенсивно-екстенсивний. Провідні вчені-аграрії відзначали, що продуктивність тварин на 50% залежить від чинників годівлі, на 25% – породи і селекції, на 25% – від системи утримання. Отже, на сучасному етапі розвитку тваринництва першорядне значення необхідно приділяти повноцінній годівлі сільськогосподарських тварин. Загальновідомо, що потенційні продуктивні можливості всіх вітчизняних молочно- м'ясних і молочних порід знаходяться в межах 6000 – 8000 кг на корову за рік, а середньодобові прирости молодняка – 800 – 1000 грамів. Потрібно тільки правильно організувати годівлю

15 місяців при середньодобових приростах тільки 700 грам, а в 18 місяців жива маса вже буде 380 – 400 кг, тобто собівартість приросту живої маси знизиться на 20 – 25%, і яловичина навіть при цих цінах реалізації буде вже рентабельною.

Кінцеві показники ефективності діяльності аграрних підприємств, як правило, виводять в розрахунок на 100 га сільськогосподарських угідь (табл. 3). Якщо валова продукція сільського господарства останні роки має тенденцію сталого підйому, то ефективність її виробництва має дуже невтішні результати. Так, у 2009 р.

Таблиця 3

Виробництво продукції скотарства на 100 га сільськогосподарських угідь, ц

Рік	Худоба та птиця – усього			Молоко
	Вирощування (у живій масі)	Реалізовано на забій		
		у живій масі	у забійній масі	
1990	155,0	154,1	104,5	587,4
2000	56,5	51,1	41,5	314,0
2005	62,8	63,8	42,6	366,0
2006	68,3	68,6	46,3	357,1
2007	69,5	74,9	51,7	331,7
2008	71,0	73,9	51,7	319,2
2009	72,0	74,1	51,8	302,3

в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь вирощування худоби у живій масі, реалізація на забій як в живій, так і в забійній масі скоротилося більш, ніж у 2 рази, виробництво молока відповідно майже у два рази (з 587,4 ц до 302,3 ц). Хоча у період 2005 – 2007 рр. і був відмічений суттєвий підйом ефективності (на 13,7 – 16,6%), та останні два роки знов склалася тенденція до занепаду галузі (на 21,2%).

Та обставина, що більше 80% окремих видів продукції тваринництва виробляється не промисловим способом, а у дрібних і присадибних господарствах, призводить до неможливості успішно використовувати здобутки науки і досвід провідних країн світу. За таких умов ми маємо відносно високу собівартість продукції тваринництва, а в окремих її видів, наприклад молока, і низьку якість.

ВИСНОВКИ

Слід зазначити, що генетичний потенціал основних продуцентів м'яса, молока та вовни реалізовується в меж-

ах 48 – 50%. Виключення становить лише бройлерне виробництво, де зазначений потенціал використано на 77%. У першу чергу, це було досягнуто завдяки запровадженню інтенсивних технологій вирощування птиці. Тому на сучасному етапі основним шляхом розвитку тваринництва повинен бути інтенсивно-екстенсивний. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Зубець М. В.** Виклад звітної доповіді на загальних зборах Національної академії аграрних наук України // Економіка АПК.– 2011.– № 1.– С. 3 – 11.
- 2.** Статистичний збірник. Сільське господарство України у 2009 р. – Держкомстат України.– К.: Техніка, 2010.– 319 с.
- 3.** Статистичний щорічник України за 2009 рік. Статистичний збірник.– К.: Держкомстат України, 2010.– 566 с.